

Prof. Dr. phil. Josef Vojvodík, M.A
Ústav české literatury a komparatistiky FF UK
nám. Jana Palacha 2
116 38 Praha 1
e-mail: Josef.Vojvodik@ff.cuni.cz

Posudek na diplomovou práci Bc. Jana Klause *Prostupování protikladů: Milostné balady Jaroslava Kolmana Cassia*

Jan Klaus zvolil neobvyklé a nesnadné téma, neboť jde o poezii umělecky velmi osobitou a kvalitní, jejíž autor je však dnes téměř zapomenutým básníkem. Tím větší výzva pro Jana Klause, který byl odkázán, vzhledem k spíše marginální recepci, na vlastní výzkum a invenci. Tak vznikla objevná práce, osvětlující nejen milostnou baladiku Kolmana Cassia, ale také poetiku a estetiku moderní baladiky v kontextu post-avantgardní české poezie. Třebaže žánr balady spojujeme především s básnictvím 19. století, je pozoruhodné, že právě ve 20. století prokazuje tento lyricko-epický veršový útvar zvláštní životnost, vedoucí až k současné písňové tvorbě. To do značné míry souvisí s okolností, že baladická poezie je schopna spojit jak „vysoké“, tak i „plebejské“ formy tohoto žánru. Právě spojení vysokého a nízkého spoluvytváří specifičnost balady. Jde o zajímavý literárně-historický jev: ukazuje se, že také balada se od konce 19. století podílela na moderním vývoji lyriky, epiky a dramatu, takže je možné uvažovat o dějinách *moderní* balady.

Po úvodní kapitole, v níž je představena tvorba Kolmana Cassia a velmi svědomitě také recepce jeho díla až do současnosti, věnuje Jan Klaus pozornost žánru balady, připomíná proslulou reflexi a hodnocení Käte Hamburger/ové z její knihy *Die Logik der Dichtung* (1957) a sleduje vztah mezi baladou a dramatem, s nímž baladu spojuje především dialog, který v baladách zaujímá dominantní pozici (v lidové i umělé baladě). Dialogickou strukturu balady demonstruje Jan Klaus v rozboru *Balady o dvou milencích*, kterou tvoří série (kvazi)otázek a (kvazi)odpovědí a jejíž významové jádro krystalizuje kolem problému vzájemného odcizení, soustředěného do otázky „Kdo jsi ty?“ a celá báseň je mikro-dramatem citového odcizení a vyhasnutí (někdejšího) milostného žáru.

Podněty k uvažování o žánrových zvláštностech balady čerpá Jan Klaus také z knihy Dominiquea Rabaté *Lyrická gesta*, mj. když se zabývá vztahem mezi lyrikou a autobiografií, jak jej postuluje již Käte Hamburger/ová. Pro baladiku Kolmana Cassia se jako zvláště relevantní ukazuje Rabatého zjištění, že výpovědi v lyrické básni se konstituují „proto-osoba“, „výpovědní figura“, jejíž „kaleidoskopické“ Já se básní a v básni konstituují.

Interpretačně vystavěl Jan Klaus svoji práci na principu kontrastu a již první podkapitola („Muž a žena“), věnovaná poetice a sémantice kontrastu, tuto autorovu tezi potvrzuje. Jan Klaus vymezuje několik základních kontrastů (muž a žena, život a smrt, dávání a brání, věrnost a nevěra, jaro a podzim, den a noc, ticho a zvuk, černá a bílá) a ukazuje, že jejich působení jako sémanticko-poetického principu a efektu spočívá především v jejich vzájemném křížení, kombinacích a variacích, které do básní vnášejí nejednoznačnost, víceznačnost a ambivalenci. Přímo paradigmaticky je toto – jednoznačnost destabilizující – chiasmatické křížení realizováno v básni *Černý Bill a*

bílá Nelly. Zde možno připomenout Jakobsonovu tezi dvojího kódování z jeho studie *Podprahové pořádání jazykových prvků v poezii*¹ ve smyslu křížení nebo překrývání dvou kódů. Komunikační struktura balad Kolmana Cassia je často charakterizována přítomností *třetího* „hlasu“, který se „vkládá“ mezi „Já“ a „Ty“, modelově v básni *Stará láska*. Právě tato instance *třetího* vnáší do balad Kolmana Cassia nejednoznačnost a významové napětí.

V závěrečné kapitole se Jan Klaus zabývá fenoménem lásky, přičemž vychází z několika autorů (Kierkegaard, Scheler, Bataille, Barthes, Luhmann, Evola), jejichž úvahu posilují jeho interpretaci lásky v baladách Kolmana Cassia jako ambivalentního, zároveň však protiklady slučujícího fenoménu. Zde se ukazuje jako zvláště přínosnou teorie lásky Niklase Luhmanna z jeho knihy *Láska jako vášeň* (něm. 1982), kde Luhmann dokládá, že teorie lásky a milostných vztahů je z velké části zprostředkována a vytvářena literaturou, v níž mají milostné vztahy svůj předobraz. Láska je podle Luhmanna přímo literárně prefigurovaným citem a proces autonomizace literatury probíhal na přelomu 18. a 19. stol. souběžně s proměnou sémantiky lásky. Ztvárnění citů a vášní se realizovalo prostřednictvím specifické konstrukce literárního textu. Pro milostné balady Kolmana Cassia je tato teze relevantní zejména proto, že emocionální (milostná) komunikace je, jak ukazují také interpretace Jana Klause, hybnou silou poetické komunikace a *vice versa*: básnický jazyk, médium básně, se stává prostorem reflexe emocionální, milostné zkušenosti i s veškerou její protikladností nebo rozporuplností.² To je také kvintesencí interpretací lásky v baladách Kolmana Cassia: láska v sobě kříží i vyhrocuje protiklady, její protipól však Jan Klaus nevidí v nenávisti (která je sama o sobě extrémní emocií), ale spíše v lhostejnosti nebo ve skepsi, vycházející ze zklamání a ochladnutí emocí.

Jan Klaus velmi pěkně rekonstruuje různé podoby a modality lásky v baladách Kolmana Cassia: zde platí myšlenka z Březinova eseje *Perspektivy: „Jako by láska nebyla schopna všech forem, mnohotvárná jako oheň! Jako by se žár jejího plamene zmenšil, stane-li se neviditelný zrakům!“*³

Závěrem shrnuji, že diplomová práce Jana Klause představuje výrazný, výborný a samostatný výkon již tím, že její autor zvolil neprozkoumané téma, k němuž si musel prošlapat cestu, což udělal s entusiasmem a výbornou vybaveností literárně teoretickou i interpretační. Přečetl množství odborné literatury, nejen literárněvědné, ale také filozofické a kulturně-historické, s níž uvážlivě a ve vztahu ke zkoumaným básnickým textům adekvátně pracuje.

Pro diplomovou práci Jana Klause navrhuji proto jednoznačně hodnocení „výborně“ (1).

Prof. Dr. phil. Josef Vojvodík, M.A.

Praha, 03. 6. 2024

¹ In: Roman Jakobson: *Poetická funkce*, Praha 1995, s. 126-137.

² Že láska a literatura, psaní a milování koexistují v pevném i zvláštním svazku, věděla již antika. Skvělým příkladem je Ovidius: V době své slávy a lesku v Augustově Římě byl přímo básnickým učitelem lásky a „umění milovat“, než jej od „hlavního města světa“ oddělila nepřeklenutelná hranice a on se ocitl v podivném meziprostoru vyhnanství, kde se stal z básníka lásky a milování, básníkem ztráty, touhy po dalekém domově a elegií. Teprve když chybí bezprostřednost, posiluje a roste imaginace.

³ Otokar Březina: *Perspektivy*. In: *Eseje*. Votobia: Olomouc 1996, s. 27.